

Տարեկան գինը 7 ռուբլի, կես տարեկանը 4 ռուբլի:

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը, պ. Նատուրեանի և

Արամյանների խանութում

Օտարաբարձարացիք դիմում են ուղղակի

Կապիտալ. Редакция „Миръ“

ՄԵՆԿ

Խմբագրատանը բաց է առևտուրը 10-2

(Բացի կիրակի և տոն օրերից):

Յայտարարութիւնները ընդունվում են առէր շաբաթը մինչև

Յայտարարութիւնների համար վճարում են

խմբագրատանը բառին 2 կոպեկ:

ԲՈՎԱՆԳՈՒԹԻՒՆ

Գարձեալ ընտանիքի մասին: — Ն. Ե. ք. Ի ն տ և ս ու թ ի ւ ն: Մեր ուսումնարանները զիւ գերում: Նամակ Յիսկիվայից: Ներքին լուրեր: Արտաքին տեսակետներ: Թիբեթից: Նամակ Ֆրանսիայից: Յայտարարութիւններ: Բա ն ա ի Ր ա կ ա ն: Չարք փոխ—բարին փոխ:

ԴԱՐՁԵԱԼ ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՄԱՍԻՆ

Այն ազգերը չունեն ոչինչ ապագայ, որոնց ընտանեկան կեանքի կազմակերպութիւնը խիստ բարոյականութեան սկզբունքի վրա հիմնված է: Այն ազգերը քաղաքակրթութեան ընդունակ չեն, որոնց ընտանեկան կեանքը կամ չափից դուրս լուծված և զեղիւ է, կամ չափից դուրս փակ և բռնաւոր է: Երկու ծայրայեղութիւնն էլ չեն տանում մարդուն դէպի խելացի, ազատ, համեստ, անհատական բարոյական և մտաւոր

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Նամակներով ե... քաղաքի բնակիչներից շատերը կարծում էին իրանց լուսաւորած...
II
Օրը բաւականաչափ բարձրացած, ժամը 12-ն էր: Այլ ևս զանգակի ձայնը չէր լսվում. բայց անսկիզբ մի զոյգ շարժման ժողովրդի զանգերը նորից լեզու ստացան և, երեք անգամ ձգվելով, ամենքին յայտնեցին «Մարք. Մարք...» երգի սկսուելը: Եկեղեցու մէջ, շատ քննուց աչքերը ուսած, Բարթոլի ճիւղաւոր և սակաւների պաշտօնում դուրս կանգնած հարկը 20 հարկ լինելին: Սորանք էլ միմեանց պատմում էին իրանց անցքերը, մանկութիւնը, երիտասարդութիւնը... Ինչ էլ կամէր:
Ո՛վ էր լուսւթ, թէ բեմի առաջ պոլսեցի ն օթ ա շ ի ն, իւր ձայնախնայ աշակերտներով, 16 * * * Թուականի ժամադրքն էր քրքրում և, իր կողմից չնայելով զայն, ապա ճամար օրէջ-րի-րի-րէջ... անելով, ամբողջ կեկեղեցին զբոսնեցում: Ո՛վ էր ուշք գարձում, թէ պատարագիչը ևս անը մեղ արքայութիւն և գործութեան ասելու տեղ, գտնում էր ևս անու լմող արքայութիւն և գործութեան: Ո՛վ էր նայում խաչաձայնող ժողովրդ և իշխակիցի ասող կարծախնայ...
Ոչ պակաս դուրսնալի էր տեսարանը եկեղեցու դաւթում, ուր բազմութիւն աղքատներ ցելիլ մէջ նստած, սպասում էին անց-գարձ անող աստուածասէր ժողովրդից ձեռք բերելու իրանց օրական պարկերը: Այստեղ, դեռ քանի չէ աւարտվել ժամասացութիւնը, ևս կամեւում ևս ծանօթացնել ընկերացիին սորանց, այս թշուառ մարդիկն էրին ճեռ, սորոնցից գուցէ մի բան կը շահէր ընկերացիը և ապա միասին կը գնայինք այստեղ, ուր տանելու էր մեղ վէպին հերոսը:
III
Մի ընդհանուր եռամիտուն խօսակցութիւն իշխեց աղքատներին, երբ սորանք, զանգակների հրամանին ենթարկվելով, երեք անգամ խաչակրեցին իրանց երեսները:—
Նոցանից մինը իր վաստակածի քուլթեան մասին էր արտնայում, երկրորդը ոչինչ ստանալը սղում, այլը իր ծնած օրը նախատում... Ամենից ցած նստած էր ծերունի Մի օն, որ վաղուց յայտնի էր ե... քաղաքի բնակիչներին: Ոչբը-

զարգացումը: Թէ ընտանեկան լուծված կեանքը, թէ բռնաւորութիւնը, — երկուսն էլ անբարոյական ու թիւն են:
Այն ազգերի ընտանեկան կեանքը, որի բոլոր կապերը լուծված են, որի անդամները փոխադարձ պարտաւորութեան, իրաւունքների և հաւատարմութեան կապերի մասին ոչինչ զարգաւոր չունեն, որի յարաբերութիւնները պարզ և համեստ չեն, — այդ տեսակ ազգերը ընդունակ չեն քաղաքակրթութեւր և ուրիշ ազգերը քաղաքակրթելու: Այդ տեսակ ազգերը սովորած չը լինելով ընտանիքում պարզ բարոյական կեանքին, ներքին հասարակական, ընկերական պարտաւորութիւնների և փոխադարձ իրաւունքների ճանաչելուն, — հասարակական և պետական կեանքի մէջն էլ անտարբեր են դէպի ընդհանուր օգուտները, անտես են առնում իրանց անձնական պար-

տաւորութիւնները և ուրիշների իրաւունքները, և հասկացողութիւն չունեն հասարակական և պետական հաւատարմութեան զարգաւորի վրա:
Ուրիշ կողմից այն ազգերը, որոնց ընտանեկան կեանքը հիմնված է խիստ բռնաւորութեան, մինի անպայման իշխանութեան, կոյր հնազանդութեան, և կատարեալ կամայականութեան վրա, — պատրաստում են նոյնպէս հասարակութեան և պետութեան համար անպէտք մարդիկ, որովհետև պատրաստում են ոչ թէ անձնագոհ, ընդունակ, անձնուէր քաղաքացիներ, այլ պատրաստում են ստրուկներ:
Առաջին տեսակ ազգերի մէջ չը կայ ընտանիք, երկրորդների մէջ ընտանիքը լինելով ստրկութեան ուսումնարան, դառնում է փաստակար հիմնարկութիւն:
Իսկ ընտանիքը անպատճառ

հարկաւոր է ամեն հասարակութեան համար:
Խօսելը մեր նկարագրված ընտանիքների երկրորդ տեսակի վրա, որովհետև այդ վերջինը աւելի նրման է մեր հայոց ընտանեկան կազմակերպութեան տիպին:
Մեր ընտանիքի մէջ գերդաստանի իշխողը, զլսի անպայման բռնաւորութեան և անսանձ կամայականութեան շնորհով, մասնուկի մէջ ամենաթարմ հասակից արմատանում է վճատութեան, վախկոտութեան, հլու հպտտակութեան, կուրորէն հնազանդութեան, ստրկական ոգու զգացմունքը: Գորա հետեանքը այն է լինում որ մանկութենից մեզ մօտ չեն մշակվում հաստատ բնաւորութիւններ, չէ զարգանում անձնակառուցութիւն, երեսիսի գլուխը բխանում է, նա չէ զարգանում որպէս ինքն իրան պատուղ, յարգող էակ, այլ ընդհա-

մէկ աղքատը զրկված էր իր աջ ձեռքի հինգ մատներից, ուրքը բոլորովին գոսացած, քսան ծակ ունեցող կօշիկ միջից երևում էր, որ իր տեսքով չէր ինչ այլ կիթ ոչ մի գունա միւս կրեմն Մշու երկրի ամենահարուստ տան ծառանը, այսօր անբախտ ծերունին, քրդերի շնորհով ամեն բանից զրկված, հայ էր մտրում... Նորա աղքատը դէմքը, որ դեռ կրում էր անողոր անցեալի հետքերը, պահպանել էր իր նախկին քնքշութիւնը: Ո՛ւմ արտում ասես, որ յարգանք չը ծնէր այս ծերունու վեմաստիպ պատկերը... Միջի պատկառելի դէմքը, բացի այս արտաքին ձիւրքից, իրօք ամբողջում էր իր ասակ անպակի իրավակի սիրտ, անպակի անտառ, բայց աղիւղ զգացմունք, որ ունէր շատ արժանիք: Հաստատակար, կարեկցող, եղբայրասէր և խոտական ծերունին բնու չէր վշտանում իր վիճակից, թէ և նորա ընտնեանը անտանելի էր մուրացկանութիւնը...
Նորա պատառուտուն շարքի տակ զարկում էր, կարճ խօսքով ասած, աղիւղ սիրտ:
Իրա նորանց երանին, որոնք թէ և նրկականապէս չբարւոր են, բայց ունին գութ և իրից:
IV
Աղքատների դժգոհութեան առիթով Մի օն բացեց բերանը. — «Գո՛հ եղէք նորանից: Ստեղծողը հողում է մեղ վերա» — Գո՛հ... դու ինչ զարդ ունես, որ այդպէս քարոզում ես խօսեց մինը, 300 թումանից լուծ շահ է բերում իվան Նիկիտաչի վերա. — «Փո՛ւք Աստուծոյ, պատասխանեց Մի օն, որ դու էլ ես իմ վիճակին նախանձում, դու որ ասող է և և պատանի...» Երիտասարդը ցոյց տուեց լոկ սպանմարտական նշան:
Յարոն, մի այլ աղքատ, իր ընկերակցին պաշտպանելու մտքով զարձառ դէպի Մի օն և ասաց. «Գէ, սփու, Պապիկին նախատեղ անտեղ է: Ի՛նչ օգուտ ասողութիւնից, երբ անփող մարդս կրկին լինելու էր իր նմանների մօտ գերի—մուրացկան... 300 թուման, 3000 մանէթ, այդ մեծ բան է աշխատող մարդու համար, եթէ նա լինէր միւնչ անգամ համր, կաղ, և կոյր...»
Մի օն ձայն չը հանեց:
«Ի՛նչ էք այդքան 300 թուման լինում, խօսեց

Գարոն. չէք լսել որ Մի օն այդ փողը կտակել է տեղիս ուսումնարանին»
— «Ի՛նչ...» զարմացած հայց արեց մինը:
«Կտակել է...» ընդհատեց երկրորդը:
«Ուսումնարանին, ծիծաղելով խօսեց Յարոն, սօ, Մի օն—սփու, ուղիղ... հա, հա, հա...»
«Իրա կամեւում ես կտակել, թէ իսկ կտակել ես...» յարակցեց մի ուրիշը ձեռքերը միմեանց զարկելով:
— «Եղբայրներ, խօսեց վերջապէս ծերունին, կարծեմ սորանում զարմանալու բան չը կայ, ես ընդակառուակն յոյս ունէի թէ դուք շատ ուրախ կը լինէիք իմ արածի վերա...»
«Տե եղբայր, փող ունես, կարիքդ լրացու...»
— «Տե, սղարմութիւն ասողը ո՛վ է լսել, թէ ուրիշին սղարմ...» գոտում էին շատերը գլուխները շարժելով:
Պատկառելի Մի օն չը կամեցաւ կարճամիտ երիտասարդների սրտերը վրաւորել: Նորա անխաչար ոգու մէջ չը ծնեց ոչինչ նախատական միտք դէպ իրան պատրաստները: Բայց ձայնակողման կարծում նստող երկու խոտական ծերունիներից մինը ուղեց պատարագան իր հասակի իրաւունքը. — «Չեր արինք ետում է, ասաց նա վիճող երիտասարդներին. դուք դեռ մանուկ էք. դուք կամեւում էք շատերի նման ապրել ձեզ համար առանց հասկանալու թէ ինչ է բարի գործ... Այսօր պապ—Մի օն զարմանով մտանդում է անձա՛ն անուն, ձգելով իր ունեցածը ազգի շինութեան գանձանակի մէջ: Այսօր նա ձեռք է բերում յախտեանալանութեան մէջ անլինջ մնացող հզօր իշխատակ... Բայց իմանաք, որ նա այդ անելով չէ թէ միակայն անուն է վաստակում, այլ և բարօրում է իր յաջորդների և ազգակիցների ապագան: Որինակ եթէ մեզանից ասաք կող աղքատները իրանց ունեցած փողով որ գրեթէ անպատկառ մասից յետոյ երբեմն մտնում են այս կամ այն խոտաւորանի քահանայի շրջը, հիմեկն մի ուսումնարան, որի մէջ գիր սովորելով այսօր գուցէ լինելու էինք այսպէս թշուառ, սղարմ մուրացկաններ...»
«Վ արդօ—պապի խօսքերը ճշմարիտ են, գոտացին շատերը, երանք չէր լինի մեր աչքին թէ մենք գիր են խնայելու...»
«Վ արդօ—Պապի խօսքերը տեղն ու տեղ չա-

կառանքն որպէս ինչն իրան ար-
համարձոց, իր սպեղի, իր ընդու-
նակութիւններէ վրա ոչինչ վտա-
հուկիւն չունեցող մարդ: Այլ
տեսակ մարդ երբէք չէ կարող
զառնալ հասարակութեան օգուտ-
ւէտ անդամ, պետութեան քաղա-
քացի....

Ինչ բաղդաւոր են այն մա-
նուկները, որոնք պատկանում են
այնպիսի ընտանիքին, որ վերեւ
շեղված ֆառակար կազմակեր-
պութեան հետ միացնում է չը-
քաւորութիւնը... Մասնակր փոքր
հասակից իր կորցրած անձնավա-
տահութիւնը և պատկեր դէպք իր
անձը, սկսում է իրան հետզհետեւ
յետ դարձնել կեանքի մէջ փորձ-
վելով, ստիպված լինելով իր չուխտ
ձեռքերով իր օրական դասն հացը
հարկել....

Բայց վայ այն ընտանիքին, որ
աստիկ, անսամձ բռնաւորու-
թեան և կամեցականութեան հետ
միացնում է և նրկական կարո-
ղութիւնը: Այդ տեսակ ընտանի-
քից դուրս եկած երիտասարդի
համար կեանքի մէջ ոչինչ վրկու-
թիւն չը կայ, եթէ երեխայութե-
նից իր սրտում արմատացած հա-
րատութեան ուրուականից մի որ

և է հրաշքի նորոհով չազատուի...
Այդ տեսակները մեծ մասամբ
պէտք է իրանց նրկական ժա-
ռանգութիւնը թանգ գնով վճա-
րեն: Մինչև այդ դրութեան հաս-
նելը, նորք արդէն կորցնում են
իրանց բարոյական թարմութիւնը,
անհաստական անկախութեան զգա-
ցմունքը, հաւատը դէպք իրանց
անձը և դէպք մարդկութիւնը,
կորցնում են իրանց բոլոր մտաւոր
ընդունակութիւնները, սկսում են
ամենախոր կերպով իրանց անձը
արհամարհել, կամ ընկնում են
անբարոյականութեան մէջ, կամ
վերջապէս նրանց կենսական սյ-
ժերը սպառվում են....

Ահա փոխանակ օգուտի, ինչքան
ֆառ կարող է բերել լէ հասա-
րակութեանը, թէ պետութեանը,
թէ ապաշայ մարդկային սերունդ-
ներին՝ վատ կազմակերպված, բռն-
նաւորութեան սկզբունքի վրա հիմ-
նած ընտանիքը:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Մեր ուսումնարանները թիւր ասկանում
են.... Բայց ովքեր են զոցա աւելանողները....

տոն անցրել էր նոր մէջ հարուստ և բախտա-
ւոր կեանք: Բայց սովորականի պէս և այլ տունը
կորցրել էր իր երևելի տիրապետողը, որոն-
ցից չառանկող մի ճիւղը ծով էր ծնունդ տնոյ
մէջ: Աւարտանակ Արեւտանց ցնղից մի հա-
տիկ ժառանգը, բարոյական կրթութիւն անուղ
ծնողներ չորհրդէ, կատարեալ մարդ և աշխի-
անձն էր: Անխորհրդի հայել լեցնալով իր թըր-
մանքի տակ դրած վաճառահանութիւն վարե-
լով նա մեծ յաջողութեան մէջ էր, այնինչ նորա
քաղցր բնաւորութիւնը ձեռք էր բերել ընտան-
նեաց մէջ սիրելի և անխնայ կեանք: Կարեւ-
րեամբութիւնը այդպիսի ընկերաւոր մարդուն
իր կողմից բախտաւորացրել էր երեք զուտիւմ,
որոնք պարզեւում էին նորան անպատմելի ու-
րակութիւն իրանց անգնղ ժողովներով: Ան-
ղեղիատես Աօփիան, որպէս սերած ամու-
սին, ամեն բանում օգնում էր Արեւտանցին:
բայց թէ մասամբ կարճատես լինելով գործում
էր յաճախ մանր սխալներ: Չեմ կարող չասել
նորա այն յաջախելի սէրը, որ նա ունէր զկնի-
քի անղեղիաները: Բայց, արիւստ, ասածօրէն
էր մտածում դեռ չը սկսած գործի մասին: Նա
գործում էր առանց մտածելու: Ամենայն հոգով
պաշտում էր նորութիւնները: Հետեւելով իր
զրացնելին, նորա համար յարգանք չունէր ա-
ղօթքը, մաղթանքը, անձքը. — սորանց նա ա-
նուանում էր յիմարութիւնը: Ես չեմ պարա-
ւում նորան այս վերջին հանդամանքում, բայց
ցաւում եմ, որ այս համոզմունքի հետ նա չէր
զեւեղել իր մէջ գուտ և մարդը խրճ, անա-
րատ և իսկ բարոյականութիւն... Ինչ և իցէ:

Սօփիան մեծ յարգանք էր վայելում Արեւտա-
նցի իր զեղեկութեան և ճարպիկ ու ճարտար
ընդունակ համար:

Առաւօտեան շատ վաղ Եւսօր Սօփիան, փեշերը
վեր քաշած, մեծ եռանդով շրջում էր տան մէջ:
Նա կամ աղախին էր շատեցնում, կամ վա-
ղում էր խմորատու, այնտեղ խմոր գնդիկներին
զեւզացնում և կամ առն մանում ու այս այն
բանը կարգի բերում: Թորանտան երկինք ար-
շաւոյ ծիւր սրեւածն հորձանքը վարուց յայտնել
էր ամենին, թէ Արեւտանք այսօր ինքն ինք
Տան մէջ տիրապետող ընդհանուր շարժողութիւնը

կամ անձնաւոր հարուստ Մարտի, կամ ար-
գէտ Փիլիպոսը: Այն ուրախութիւնը որ
պատճառում են այդպիսի լուրեր, չեն տի-
րում մեր սիրտը, երբ լսում ենք թէ դրա-
բացուած են այն նպատակով, որ ստանան
Մարտի կամ Փիլիպոսի ստուշը: Իսկ ովքեր
պիտի լինեն դատարարները, ինչ պիտի
ուսուցանեն և դրան, — այդ բոլորովն մի և
նոյն է... Վե՛ մտնելը լինի ուսուցանանի
ձեւատին, յետոյ ինչ լինում է լինի...»

Նա այդ ուսուցանանքը հրաւիրում է կամ
այն գիւղի քահանան, որ շատ անգամ սաղ-
մանց աւելի ոչինչ չը գիտէ, կամ մի տիրապետ-
կամ վերջապէս մի երեսասարգ որ միայն
գրել ու կարդալ գիտէ, մի խօսքով որ շառ-
շառ ծախսով տարին մի 30—50 լուբը: Նա
յետոյ տուում ենք թէ այս կամ այն գիւղում
բաց արինք ուսումնարան: Իսկ ինչ նպատա-
կով, — ոչ որ չէ հարցնում, և ոչ որ հաշիւ
չէ տալիս:

Ձե կարելի ամէլ թէ մենք ունենք շատ
մանկավարժական զբքեր, բայց մի և նոյն
ժամանակ զոցա թիւը այնքան սակաւ չէ
որ չը կարողանանք փոխարինել զոցանով զը-
րօքար աւետարանը կամ սարմուր, որոնց
շուտով այրեմից յետոյ ստիպում են քա-
հանայ — ուսուցիչները թերմտոցի անեւ մա-
նուկաշակիւրաններին: Նա երեխան չը հասկա-
նալով ոչ խօսքերը և ոչ միտքը, հազե հազ
անգիր է սնում, բթանցելով իր միտքը: Ցեռոյ
երբ աւարտում է իւր ուսման կարճատես ըն-
թացքը, շուտով մոռանում է այդ անհասկա-
նայի միտքում ձայները և կրկին այրեմից
առաւել ոչինչ չէ իմանում: Անցնում է մի
կրկու տարի և այրեմն էլ է մոռանում, օրով-
հետեւ զբաղուած անայլին գործերով, թոր-
նում է անգրագիտ այրեմարանը... Իսկ էլ
ի՞նչ անի, ի՞նչ կարգայ, — ոչ գիւղը կայ և
ոչ վարժութիւն ու գիտութիւն...»

Մենք ունենք Մայրենի լեզու, Մանկա-
կէս ժամ տեւոց յետոյ, Արեւտանցը իր մեծ,
ուժ տարեկան, Արամ որդու հետ, զնաց խա-
նով: Սեւ մանուկները քնաթմբախ սկսել էին
անել տեղ աղբակ լարծբացներ: Ամսօրվարը ար-
դէն չորսը անգամ էր կրկնում իր նորնգված
եռաքը: Վաճառայ զոցա ինչ արգելում ասա-
նալով ինչ խմորներ չորհրդէ: Նա մինի վերս
չարանում էր, միւրտին ժողովներում ասէն, կամ
բարկանում կամ ծիծ թաղում... Վերջապէս
զբաղեւում էր, ճշմարտեւ ասած, մի շատ ձանձ-
բացցիւղ պաշտօնով...»

Վերջում, էլ աւելի համբերել չը կարողանա-
լով, նա բացիք բերանը ու նախատանկան խօս-
քերով կարմրացրեց Գերկայ կողմերի երեսը:
Փոքրիկ մանուկները ահից քոր դարձած դեռ
չատ կը մտայն, եթէ այս սթիւոցում չը բացվէր
դուռը և ներս չը մտնէր: Սօփիայի սրկած և
աշխարհեւ երեւնին մի հատիկ եղբայր Իվան
Նիկիտիչը:

«Էլ, էլ չարացել եմ», հարցարեց Իվան Նի-
կիտիչը տուն մտնելով և զլսարկը սեղանի վրա
դնելով:

«Մէ, վաճառչ ջան, էլ հարց մի անի, որ
հոգիս դուրս եկա...» և սեղանը մաքրելով շա-
րունակից նա — «այս երկու օր է ուր ես... Երս-
տիք, նստիք, դուշկայ ջան, նստիք, չայ անուշ
արա...»

«Գործերս շատ խառնվել էին, Սօփի ջան» —
պատասխանեց Վան Նիկիտիչը բավականի
վրա ձգելով:

կան աշխարհ, նմանապէս կը գտնուեն ուրիշ
տեղի մասնակի և վայելուչ գրեանք աշխար-
հարար լեզուով, որ երեխան կարդայ, և
հասկանայ կարգացածը:

Իսկ ստարաբողջաբար այդպիսի ուսումնա-
րաններում չէ գտնվում ոչ մի այլ գիւղ, բայց
իւրա այրեմարանից և սարմուրից, կամ զրա-
բար աւետարանից:

Սակեք, խնդրեմ, այսպիսի պայմաններ
մէջ դրած մի ուսումնարանից ի՞նչ օգուտ
կարելի է սպասել սպաւալում, և ի՞նչու ենք
աշխատում որ զոցա թիւը աւելացնենք, երբ
մեր անձնական նպատակն է մեր առջև, և
ոչ թէ մեր գուճակներին:

Եթէ այդպիսի մի գրաբերք մարդու կա-
րողութիւնը արդէք է լինում մի փոքրիկ
մասնաւարան ունենալ ուսումնարանում,
ինչո՞ւ նա լրագրով կամ խնդրանք չէ դի-
մում դէպք նոցա, որոնք կարող են ուղղել
այդ պակասութիւնը և այսպիսով վերջացնել
կատարելագործել սխալը:

Ահա այսպէս մենք միշտ յետ ենք մտում...
և կը մնանք, մինչև ամեն մէկը իր խելքով
կը շարժէ, իր կանոնադրութիւնները կը
մտցնէ այս կամ այն նորաշին ուսումնարա-
նում...»

Սկ կարող է առաջ գնալ — չէ գնում, ով
ուղում է, — չէ կարգանում...»

Մտկար.
1. 10. 11.

Սրբաբն պեղք է Խոտաթմբուտել, որ ոչ մի
տեղ այնքան կարեւորութիւն չունի հարց ծխա-
կան դարոց, ինչպէս Յիսկակալի մէջ, որտեղ չը
կայ հայ մարդն անգամ, որ կարողանար իւր
միտքը արտայայտել հայ բունեւով: Գտնուաւ
չատ պարզ է. երբ մեր պայերը Հայաստանից
լուսաւորցրել այլ լիվ ձեր քօմակը... (Օգնե-
ցեք...)

Սօփիայի գեմք այլակերպից սրտի ներքին
զրբանը և չը համբերելով — «Վճ, գոտայ նա չա-
րացած, զահլայ տարան... Լուր չը բացուած
ուժ հոգուց աւելի են եկել... Այս ի՞նչ սովո-
րութիւն է...»

«Այդ շարթ օրուան չարքն է, ասաց Իվան
Նիկիտիչը երզիմբանական ձեով: Բայց այդ
նուղվաններին դարձութիւն տալ բնաւ հարկա-
ւոր չէ... Բարտեք մեզից աւելի հարուստ մնա...»
Այս խօսքերից յետոյ նա գաւաւալով գէպի կի-
սապաց դուռը դուրս — «Դնա, դնա... Աստուած
կը անց. գնա...»

Գուրը կանգնող տիրապետ ձեւերն ստրայ-
կանը տրանջարով հեռացուեւ...
Գաղթող հանդիսացած Վաղար կրկին ձգվե-
ցու բարկախնով վրա, սրին կարծեա խունկ
ծխելու համար խօսեց Սօփիան. «Ապրես դու,
Վանուշա ջան, բա՛ ճեշտութիւնով հեռացրի
գլխիցդ... Այդ անպիտանները էլ ասել թէ գա-
ղարում են, ասաց նա և կրճուտած պէմքով
չարունակեց «Երբեմն էլ տեսնես թէ ինչ քիչ ու
պտուճկով են նայում ու անուտ աղածք...»

«Ես հազար անգամ ասել եմ, սղորմութիւն
տալը յիմարութիւն է: Այդ բռնեղրոն հաւայ մի
ընծայել, երես մի տար դարանց, ասա թող
կորչեն...» Խօսեց շինծու շարանալով Վանար:
«Ի՞նչի՞ կո ասում, դու՛ չկա: — ձեռք, ոտք,
անք — ամեն տեղ անուղ, էլ թ աղբատութիւն
են ասում...»
«Ի՞նչու չանեն երբ իւրեանց ձեռնտու է...»
«Ինչ քիչ գիտես, այ, անեմ, դոցանից մի ան-
ձանի արիւստը ինձ պէս մարգուն փող է շահով
տուել... Այն էլ գիտես ով... հն, հն, հն...»
Մանուկները այս շինծու ծիծաղի վրա կաշ-
կանդվել էին անմեղ չիթմուտեով: Նորանք
ապշած նայում էին կամ ծիծաղով, կամ նոյն-
պէս սպուշ մնացած, իրանց մօր երեսին:
Այն Սօփիան եղբոր վերջին խօսքերով չա-
փազանց ապշեց և հողի կարողացաւ: հարց
անել եղբորից — «Ի՞նչ ես ասում, վաճառչ, քեզ
պարտապան է յինել մի աղբատ...»
«Այո, այո... Եւ ի՞նչ: Մօտ օրերուն եկել
պահանջում է ասելով թէ այդ փողը կանխում

գաղթել են Վրացիներ, չունենալով այն ամեն-
 նախապատրաստությունները, կորցրել են
 իրենց լեզուն և սովորելով վրացիների հետ
 ընդունել են նրանց լեզուն նաև ընտանեկան
 կենցաղավարությունը, պահելով միայն կրօնը:

Ուրեմն ինչքան ցատկ է մի ազգի վեճակը,
 երբ նա կորցրել է իր ընտանեկան կենցաղավար-
 ությունը, դրամական կենցաղը, և միայն լի կրօնով
 որովհետև է ուրիշներին: Այս ինչ սխալմամբ չեմ
 համարի սակ, որ ոչ մի ազգ այնքան ստույգ
 արտաբերում չէ նախադրյալ իր մայրենի լե-
 զունը, ինչպես նայը: Այս մասին ոչ մի բան
 էլ մի ընդունակ չէ: Այս պատճառով է նախադրյալ
 սովորները, առնելով է և ուրիշները կորցրել
 կանոնները, ընտանեկան կենցաղավարությունը
 և երբեմն էլ առնելով է իր անկախությունը:

Վառնանք դեպի բուն նպատակը: Մինչև 1868
 թուականը Յիսնիակ չունէր ծխական դպրոց,
 որով ընտանեկան կարողանային իրենց պա-
 պերի սխալները ուղղել, այն է սովորացնել
 մանուկներին մայրենի լեզուն: Մինչ վերջինս
 մասնակցություն մեր եկեղեցին առաջ էր Գորու հա-
 յոց ծխական դպրոցին ստրեկան 150 ռ., այն
 պայմանով, որ մեր ժողովրդականներից ցանկա-
 ցողը կարող էին իրենց օրը ուսման առ-
 Գորու ծխական դպրոցը: Բայց շատ ծանր էր և
 դժուար իրագործելի, որովհետև Յիսնիակի ժո-
 ղովուրդը չունի այնքան կարողություն, իր օր-
 դըք Գորի ուղարկելուն և 150 ռ. ծախսելու
 համեմատաբար ամենասակաւ տարեկան սպա-
 րուստ է մի աշակերտի համար: Այս պատճառ-
 ով մինչև կը նկատեն Գորու ծխական դը-
 պրոցի մեջ ցիլիկալցի մանուկներից երկուս
 կամ երեք, այն էլ նախատանի օրը: Իսկ ժո-
 ղովորդան աղքատ դասի օրը, որ գրեթէ չորս
 հինգերորդական մասն էին կազմում, զրկվում
 էին ուսումից: Այս ցիլիկալցիների քրտինքով
 վատակամ կողմերը չէին գործ դրվում ի-
 բանաց արդուց դատարարական համար, այլ
 գործեցին:

Այս բանի վերաբերությունը միտք ծագեց
 ժողովրդականաց մեջ թէ՛ «Նոր ինչու փողեր
 Գորու ուսումնարանին են տալիս, մանաւանդ
 որ իրենց օրը կանգնեց չենք մասնակցել ուսու-
 նում: Առտի վերջին իրենք բանալ և ուսում-
 նարան, ինչպես միջնորդություն Կոնստանտ-
 նուպոլիսի միջնորդությունը: Այս պատճառ-
 ով մինչև կը նկատեն Գորու ծխական դը-
 պրոցի մեջ ցիլիկալցի մանուկներից երկուս
 կամ երեք, այն էլ նախատանի օրը: Իսկ ժո-
 ղովորդան աղքատ դասի օրը, որ գրեթէ չորս
 հինգերորդական մասն էին կազմում, զրկվում
 էին ուսումից: Այս ցիլիկալցիների քրտինքով
 վատակամ կողմերը չէին գործ դրվում ի-
 բանաց արդուց դատարարական համար, այլ
 գործեցին:

է կապել մեր օրը: Բայց, չէ՛ քոյր ջան,
 ինչ են ներսնում: Նրան ով կոպեկ կը տայ, որ
 տանի ու...»

Սօփիան, կարծես այդքանով չը բավականաց-
 րած, նորից շարունակեց.— «Ուղիղ ես ասում...
 Ո՞վ է, ո՞վ վերա է, ինչքան է փողը...» Նորից
 արեց նա բարբառով:

Իսկան Նիկիտիչը մեջ այս հարցերը վառեցին
 նորա ինքնասիրությունը և քրոջը հանգստաց-
 նելու մտքով ստիպեցին նորան ստել, որ գործը
 չարժէր այդպիսի խորին ուշադրություն: Բայց
 ստրանով հետաքրքրել Սօփիան չը բավականաց-
 րած, նա հարց արեց.— «Չէ, սաս տեսնեմ...»

«Ի՞նչ շատ ես հարց անում, Սօփիա ջան,
 միթէ չես ճանաչում անխերս Միսիս, այն յի-
 մար աղքատին...»

«Մի՞նչ... այն պատու դիման, այն անամոթ
 աղքատը...» դարձանալով հարց էր անում
 քրոջը:

«Այո՛ Միսիս»:

«Փոխ տուած դրամն ինչքան է»:

«3000 շարունակեմ ասաց եղբայրը և երգիծաբա-
 նակներով մարտահակցեց— շահն էլ վրան վեր, կը
 լինի 3500...»

«300 թուանմ... վնջ գրեմ... Միսի 300 թու-
 անմի տէր. այն էլ քեզ վերայ...»

«Ի՞նչ ես զարմանում, Սօփիա ջան, բարձր ու-
 նենալ չէ, բարձր ստանալն է...»

«Մարտի ունի»:

«Ի՞նչ նշանակություն ունի թղթի կտորը, երբ
 ես ասում եմ, որ չեմ տայ...»

«Ի՞նչպէս թէ չես տայ. սայա որ գանգա-
 սով... Գիտես, Վանուշա ջան, երբ նա կամե-
 նում է այդ փողը կտակել Օրբիորայց Գարոցին,
 այն ժամանակ չը կարծես թէ յիմար Միսի կը
 լինի գանգատողը, այլ նայն իսկ ուսումնար-
 անի կատարի հողաբարձունքը... ճանաչում
 ես արդեօք այդ ուսումնարանի փողապատ-
 քանալը— տեսնեմ. նա կտակած փողերը իր
 ջրը պցելու համար գլխից հողար ու մի փող-
 ճանքներ, հողար ու մի մեղք ու կտակաբալայ
 գլխից կը գնի...»

Քրոջ վերջին խօսքերը երկամասրի սիրտը
 ա՛ն սարսափ լցեցին... Նա մինչև այսօր դեռ
 էր մտածել այն, ինչ Սօփիան գրաւիցը: Նա

բեռնից կաթոլիկութի մաս, որ Գորու ծխական
 դպրոցի ուղարկելու դրամներ յիսնիակի
 նոր բացուելու ուսումնարանի համար, առա-
 ջարկելով նաև իրենց օգնություն ուսումնար-
 անին: Չունենալով պակասություն կորցրեց: Ար-
 դարև հրաման եկա, որ Գորի ուղարկելու փողերը
 թող մնայ Յիսնիակի նորարաց ուսումնարանի
 համար: Այսուհետև ժողովրդականը ընծայեցին
 իրենց կարողություն համեմատ փողերը հե-
 տեղալ պայմանով, որ ընծայած փողերը 9 տարի
 ժամանակով պէտք է մնային ընծայողների մաս
 և նորա վճարելիս տոկոս տարէն 10 րուբլու
 վրա 2 ռ. և արեցին ուսումնարանին պարտա-
 մուրհակներ:

Բայցկեց ուսումնարանը որի կառավարությունը
 յանձնեցին երեքփոխարին և ուրիշ երկու ան-
 ձանց, որ պէտք է հող տանէին ուսումնարանի
 յատկացվածներն: Իսկ յայտնի է, թէ երեք-
 փոխարինը առհասարակ ինչ աչքով են նայում
 ուսումնարանի արտադրանքի և եկեղեցական գու-
 մարների վերա: Վեր ծխական դպրոցը նայե-
 պէս չունեցաւ բարեկարգելու դրույթներ. երեք-
 փոխարինը չնորմով ուսումնարանը միշտ հողաբար-
 դրություն մեջ էր. այս պատճառով էլ ժողո-
 վրդան եռանդը ստույգ դեպի ուսումնարան,
 դադարեցան ընծայած փողը չարժ վճարելուց,
 սակայն թէ՛ Վլադիկալցի, որ մեր ամենաբար սե-
 փականներն է, չէ կամենում երեքփոխարինը
 վճարել, մինչ էլ այինչ չենք օրը: Չէին հաս-
 կանում որ իրանց օրը ընդունակութիւնը և
 բարոյական կողմը սպանում էին իրենց թու-
 կութեամբ: Վերջապէս չէին հասկանում, որ երեք-
 փոխարինը անհնար իրենց ձեռքն էր տուած:

Ուսումնարանի այս տեսակ դրությունը մեջ
 կարծես ընդարձակութեամբ մեր սիրտը ուսում-
 նարանի փրկություն էր սպասում: Ահա հաս-
 տատուկ թեմական վերաբնակությունը: Երբ թե-
 մական վերաբնակությունը հաստատուց մեր յայդ
 շատ մեծ էր և պէտք է խոստովանել, որ հայր
 Տէր-Ստեփանոս Տէր-Ստեփանեանց պակաս
 չէր աշխատում մեր ուսումնարանի յատկացվա-
 ընդունելու: Երբ արդէ կարող է համարուել, որ
 առաջարկեց նախորդ առաջնորդին, այս խօս-
 վարով թէ՛ Վրացի, որ Յիսնիակի երեքփոխարինը
 նայն պահանջով մեջ է, ուսումնարանը գոյություն
 չէ կարող ունենալ, ուստի պէտք է հանէք պաշ-

կարծում էր— ճիշտ կը լինի մի աղքատի յազ-
 թելը, բայց այժմ հաստաց, որ իր դէմ եղող
 զապաններին ընկնել անհարկին է... Այս մտքե-
 րով տապանված նա կանգնեց պեղիզը և ասաց
 քրոջը.— «Երբ խօսքերը ուղիղ են... բարձր վատ
 կը լինի... բայց արդեօք էլ հնար չը կայ այդ
 անհիման ծեծուսուց ազատելու համար... Նա
 ինձնից երեք չորս անգամ պահանջեց և ես
 յիմարարար նորան անարդելով ճանապարհ ձը-
 ցեցի... Խո՛ր, Խո՛ր, ի՞նչ ես նորան պէտք է հան-
 գատացնել և ժամանակ ինչպէս մինչև կարո-
 դանայինք մի հնար գտնել...»

«Այդ ասե՛ք ոչինչ, ընդձայնեց քրոջը: Նա
 միշտ մեր տունն է գալիս. բայց ինձ չէ իմա-
 նում ով եմ, Այսօր կրկին կը գոյ և ես նորա-
 նից այդ մասին կը խնդրեմ, որ սպասի:»

— Ե՛տև լաւ. դիցե՛ք ինչպէս լինի բաց կրկին
 քո կարծիքը ինձ վրդովում է... հողաբարձու-
 ները...»

«Ուրեմն դու ուղղում ես հնար գտնել, որով
 ոչինչ չը ստանար աղքատը... հարց արեց
 քրոջը և երբոր երեսին պատասխանի սեղ հա-
 անութեան նշան տեսնելով շարունակեց.—
 «Ի հարկէ առելի լաւ կանեմ, փողը քեզ է պէտք
 կը մտադր դու ունիս. չորսպիսի աղքատին փողն
 ինչ հարկաւոր է... Իսկան Նիկիտիչը խորին
 մտածություն մեջ ընկաւ: Նա հնար էր որո-
 նում գտած գումարը սեփականացնելու: Սօ-
 փիան նայեց մտածում էր, իսկ թէ՛ տարանց
 մեջ կային այնպիսի անմեղ սրտեր, քրոջը դեռ
 վարակուած չէին աշխարհային ակտիւնով, դեռ
 չը գիտէին ժամանակ և հնար գտնել ուրիշ փողը
 կանելու համար— այդ անուշա փողերի մա-
 նուկներն էին, որոնք հրեշտակային անմեղա-
 թեամբ աչքերը ձգում էին կամ իրանց քե-
 ուս, կամ մեր երեսին»:

Տիրոջ ըզրեական լուծումն ընդհատողը
 եկա Սիսի Նիկիտիչը, որ վերջապէս գտնու-
 ըով գէպի քրոջը խօսեց.— «Ասում են նա շարք
 օրերը այստեղ է գալիս...»

«Ի՞նչպէս չէ: Ամեն շաբաթ— անկասկած»:

«Իսկան Նիկիտիչը կամեցաւ մի խօսք ասել,
 բայց իր միտքը կրկին մտնցնելով փակեց բե-
 րանը:

Քրոջը նկատելով այս, հետաքրքրված կամե-
 ցաւ իմանալ երբոր միտքը և անհամբեր սրտով

տոնից: Արևայն տարիներ և ամիսներ անցան,
 կարգադրություն անող չեղաւ: Բավական էր որ
 իրենք վիճակը ապահով էր, իսկ ինչնակալ
 մանուկները, թէ գործին, մայրենի լեզուն սեղ
 օտերէն կամ արևադարձը խառնեւ...»

Իսկան առաջնորդ Գարոցի արեքփոխարինը
 թեմական վերաբնակիչ Տէր-Ստեփանեանց իմա-
 նով մեր ուսումնարանի դրույթները, թե՛ չը-
 չեղած մասնակի օգնություն ամբ լեռնալիս ան-
 ցելով տարի, նորս բերեց Յիսնիակ: Երեքփոխարինը
 յանկարծ զրկուց պաշտօնից և նրա նախը
 առաջնորդը յանձնեց վերաբնակի թեմական
 տեսչին: Հաշիւներից պակասեցաւ 300 ռ., բացի
 այն փողերից, որ շահով էին տուած այնպիսի
 անձանց, որ չեն կարող վճարել, մաս 800 ռ.
 իսկ թէ՛ կը վճարեն, այն էլ մի քանիս կար-
 գեցին նորա սեղ Յոսիանէս Վերնութեան-
 ցին, որ Յիսնիակի հողաբարձութեան պատուի
 անձինքներից մէկն է: Թէ՛ նա չէր համբաւի-
 վում, բայց աղքատ խօսքերով հանդէպ նային
 սրբազանները որ «ամեն մարդ պարտավոր
 է Աստուծո սաճապին ծառայել»: Գարոցի
 նաև թեմական վերաբնակիչ չէին տու նոր ձեռ
 սեղաններ, վարձեցին յարմարաւոր սեղանակ ու-
 սումնարանի համար: Վե՛ծ քոյր անհնար որ նոր
 թեմական վերաբնակից կը հողա նաև ուսում-
 նարանի ուսումնական մասի բարեկարգութեան
 վրա:

Բ. Տ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մեզ գրում են ՔՈՒՐԱՅԻՑ հեռակալը: «Գիտ
 անցեալ տարվայ նոյեմբեր ամսին տեղի քահա-
 նայ Տէր-Կառլոս Եղեղիանցի հրապարակութեամբ Վա-
 լակայն հայերը հասարակացնելու ծրագրով ուսում-
 նարանում եկեղեցու վեց տարվա էլակուտով
 հայեր տեսչի և մեր թեմական ուսումնարանի
 համար նոր հողաբարձունքը ընդունելով պատա-
 րութեամբ կեղեցու հայրիկը կառուցելու պայ-
 տեղ իմ դիտարարությունը դուրս լինելով թող-
 նում եմ ուղիղ անգամ, միայն կը պատմեմ հե-
 տեղներ: Հողաբարձունքի ընդունելու կայա-
 ցաւ նոյեմբերի 21-ին 1876 թվին, ընտրվեցան
 իվան Փասիկով Սոլոմոն Բերուչով և Միքայել

սիսեց հարց անել: «Ն՞ր ինչ է. ինչ ես մտա-
 ծում... հնար գտա՞ր...»

«Այո, Սօփիա ջան, ինչ անհամբեր սրտն ես
 եղել... ինչ է. ինչ կայ, որ իմ տեղ գու ես
 մտածում... ինձ համար մի մեծ բան չէ 300
 թուանք բայց որովհետև քո ասածները իմ
 սրտում նոր նոր մտքեր ծնեցին, այդ պատճառ-
 ով ես ասում եմ չէ կարելի արդեօք չը տալ
 այդ փողը...»

«Ի հարկէ պէտք է չը տալ. փողը քեզ է
 հարկաւոր Վանուշա ջան. ով է ասում որ տաս-
 րանք նրանում է թէ ինչ հնարք գտնես, որ
 ազատվես հողաբարձունքից, թէ չէ չը տալը
 հեշտ է:»

«Ես ոչինչ հնար չեմ գտնում... Եթէ նա կեն-
 դանի մտոյ, սպա...»

«Եթէ կենդանի մնայ» իվան Նիկիտիչի
 այս խօսքերը առաջին անգամ սարսափեցրին
 Սօփիային. նա համակցաւ եղբոր միտքը, նա
 համակցաւ և սարսեց. մի ներքին պատերազմ
 տապանակցում էր նորան. նա վիճում էր իր
 խղճի հետ եղբոր օգտի մասին: Արդեօք մեռնի
 աղքատը, թէ գրկով «Ամենին» մի դրամա-
 ղիկից արդեօք սիրտ անկ «Ամենին» թէ զը-
 կել նորան իր մտաքանդակին հանելու միջո-
 ցից— անհ թէ ինչ հարցերով ակնթմում էր
 նա... Սօփիան լռեցրեց իր խղճի քաղաքակի-
 նա սիրում էր իր եղբոր ամեն բանից վեր. նա
 համաձայնեց անել ամեն բան յոգուս իր եղ-
 բոր, և դառնալով դեպի իվանը ասաց մեղմ
 ձայնով. «Ես համարում եմ միտքը իմ հոգին
 ես հավանում եմ... էլ ում հավան եմ պարտու-
 իթէ ոչ քեզ...»

Քրոջ կողմից հաստատություն տեսնելով այժմ
 իվանի սիրտն սիսեց խղճանքովը: Մն էլ սա-
 տանվում էր իր ձեռնակութեան վերա... Վեր-
 շապէս արեց. բայց որչա սակ իր միտքը սիրտ
 չէր անում. ես աչքերը գնանին ձգած սիսեց
 անողորմ իրողով ծամել իր ընկերի ձայները...
 Փողը չը համբերեց: «Ի՞նչ ես շատ մտածում,
 սաս չեմ մի վախիլ, հնար կը գտնեմ... բայց...»

«Չհարց գտած է. ընդհատեց շտապով իվանը
 կարծես թէ քնից արթնալով, հնար գտած է...»

«Գիտեմ, Վանուշա ջան, գիտեմ... Բայց քո
 գտած հնարք փողը ինչ...»

«Ե՛, սուսուց խօսք, կորեց իվանը. քեզ

Վեղերով: Նարթիկներով սպառ սեր-հար
 առաջարկած, նայն քնարութեանով համաց
 պատրաստուած թեմակ վաւ բար ներկայ գաբն
 լուրերը պարտադրեցան Տէր-հայրը մեզ ասա-
 նեց որ մեա օրը ինքն կուտարիկ հաստատու
 համար, որ որ հայրն է: Բայն անա շորդոյ
 ամին է սկսել, և մինչև այժմ ոչինչ չը
 կայ նոր քնարութեան հողաբարձունքի հաստա-
 տան մասին: Վեր ուսումնարանը մնացել է
 սուսեց ներդրութեան, ինչ հողաբարձունքը
 իրանց պաշտօնից քարոզին ձեռք են վեր
 առել, իսկ սրբերը զեռ չեն հաստատուել: Սը-
 դեօք ում պէտք է պահպանւմ բարձր հողեր ինչա-
 նութիւնը, մեր գեա իրաւունք չունենք այդ
 հաստատուալէս սակոււ գործի ընթացքի հետ
 ձանձիւ չը լինելով: Իսկ այս ժամանակ քահա-
 ղան կասկածներ են յայտնուած քաղաքիս հայ
 սպարանակութեան մեջ հայր կառուցանել ղէմ
 Ռեմիք ասում է թէ տէր ամբ չէ ներկայարկը հաս-
 տատուալը և Վալակայնում է պահում միա-
 նեքը հաստատուում են որ հաստատութեան
 կօտակը վաղուց է որ ստացել է և թէ հայ
 Գառլոս թագաւում է այդ թուղթը միջանց,
 սրբաշեղ ուսարկած հողաբարձունքը իր թէ
 իրան Վարակայնի կուսակցութեանը չեն պաշ-
 կանում: Ահա իրենքն այդ սեղանի վեր ու-
 չերին չենք հաստատու բայց որչա ընտրող-
 ներ, վերջապէս իրաւունք ունենք պահանջելու
 որ հարցը պարզվի»:

Մարտի 2-ին ժամը 11-ին սաստուական,
 թիճկիկով երեսնամե հողաբարձի վրա պոխ-
 ցիայի շինութեանց ոչ հեռու Սարգիս անունով
 մի հրան տարձանակից վերաորեց Վոյնու եկեղ-
 եցու հայրկին երեքփոխարին պ. Բարսէղ Ի օ-
 ջայեանցին: Գնդակը փորն է մտել: Որքան
 վտանգաւոր է վերքը դեռ յայտնի չէ: Ասում
 են որ այդ գործի պատճառը այն էր, որ իր
 թէ արուեստաւոր Սարգիսը, կապալով վերց-
 րած ունէր Վոյնու եկեղեցու և նրա ուսումնա-
 րանի շինութեան վերաբարձութիւնը, և որ խօ-
 ջայեանքը որան պարտ մնալով մաս 3000 ռուբլ,
 չէր վճարում: Երբ Սարգիսը վերադառեց իր աշ-
 խատութեանը երեքփոխարին նորան փող

հարց անգամ սակ եմ չը հաստատու հայտա-
 պարտութեանը... Գոթեթ որն է, խիղճ որն է...
 Իան չունեմ... անորով կըք սարբու համար,
 ու պէտք է ազդեմ...»

«Չէ ես չեմ ասում թէ... միայն հողաբարձի
 կողմից որ գա վաղանգաւոր միջոց է...»

Երբայրը մի քիչ մտածելուց յետոյ կանգնեց
 նախորդ պէս, վեր թուաւ տեղիցը ու գտնաց
 դռնից դուրս. «Նո, քոյրիկ ջան, ես հնար գոր-
 տայ...»

«Ի՞նչ, ինչ հնար...» հարց արեց յատկով
 Սօփիան:

«Աղքատն ապրւմ ես այսօր կը գայ»:

«Ի՞նչպէս չէ. անպատշաճ կը գայ»:

«Գոթ հարան ձանաւում ես...»

«Չտեսնուած եմ և այսօր անպաշտ կը գայ
 մեր տուն...»

«Բարն. միայն Սօփիա ջան, դուչկա, պէտք է
 եղորդ համար գլուխդ էլ վեր գնես ու...»

«Ասա, սաս, Վանուշա ջան, միթէ պէտք է
 խնդրես. էլ ինչ խնդիր կուզի, սաս տես-
 նեմ»:

Երբայրը, չորս կողմ նայելով, մտեցաւ քրոջ
 ակնաչին և սիսեց շնչել: Զարթիկ ու անմեղ
 մանուկները այս սեսարանք մի օտարոտի բան
 կարծելով սրբային իրանց աչքերը և կամէին
 մտնելով Սօփիային, բայց իվան Նիկիտիչի բե-
 րանց դուրս թուած «գաթ ալ» խօսքը նո-
 րանց հանդարտեցրեց: Երեսնամե կարծեցին, թէ
 իրանց բարեկամները մտածում են գաթի պա-
 տեղաւ կերպ...»

Երբ շնչոյրը վերադարձել էր իվանը հարց արեց
 քրոջը. «Նո, ինչ հնար

